

Andreea DUMITRU

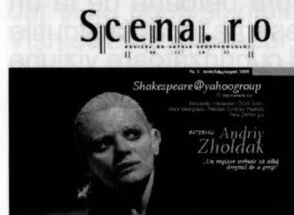
„Scena.ro” – de citit cu ochi buni

„O veste bună: azi nu s-a închis niciun ziar...”, scria, pe blogul său, un cunoscut jurnalist, la începutul anului. Unul greu pentru presa din România: băătăliile electorale își numără victimele, epavele sunt abandonate în oceanul virtual.

Ce se întâmplă cu jurnalismul cultural în aceste condiții, când dispar edițiile tipărite ale unor publicații, când redacțiile se restrâng dramatic, iar peisajul se reconfigurează peste noapte, radical? Citesc, de pildă, diagnosticul coroziv al unui tânăr coregraf, dezamăgit de inconsistența discursului critic practicat în teatrul românesc ori această invitație la luciditate adresată colegilor săi de Miruna Runcan: „*breasla, atâta câtă e, ar trebui să se hotărască într-o bună zi să se definească pe sine, altminteri moare. Ceea ce e, de altfel, vizibil: cronicile teatrale au din ce în ce mai puțină greutate în publicistica culturală, care e la rândul său într-o continuă hemoragie.*” (4 ianuarie, cultura.inmures.ro). Iată-ne aici chiar în miezul problemei: alungată din pagina de cotidian, critica de teatru e somată să-și recalibreze discursul, să se adapteze noilor teritorii, să facă față valului de amatori și nume noi, care laudă ori taie-n carne vie cu dezinvoluță, când nu de-a dreptul din capriciu, fără pretenția de a mai face același lucru și a doua zi.

Situația e cel puțin paradoxală: despre teatru se scrie parcă mai abundent ca niciodată. Tentația articulării oricărei brume de opinie e uriașă, iar posibilitățile de a izbuti par nelimitate, grație migrării în mediul digital. Dacă longevivul *LiterNet* și-a consolidat poziția, nu e doar rezultatul unui efort susținut de a fi în actualitate, ci și al acestui apetit aluvionar (secțiunea teatrală, de exemplu, e un mix de informație brută, articole preluate din presa scrisă și exerciții stilistice de amator). Recentul „site de actualitate și analiză culturală” *Art Act magazine*, alimentat și el în ritm săptămânal, încearcă să impună standarde mai înalte, dar eșuează exact în același mod, căci, deși are un redactor-șef (Mihaela Michailov) și ceva experiență (peste 50 de numere), e o colecție de contribuții inegale și întâmplătoare, expresia unor gusturi și nicidecum a unei viziuni. Recent, în tolerantul spațiu virtual și-a făcut loc și *Yorick*, hebdomadar patronat de Editura Nemira (din păcate, nu în cel mai fast moment al său), unde o echipă restrânsă, ghidată de Monica Andronescu, monitorizează dinamica vieții teatrale cu ironie benignă și cu o pasiune ce promite suficienți cititori.

Și totuși, câteva periodice pe suport tradițional au supraviețuit de bine, de rău unui an de criză severă. E drept că *atent*-ul timișorean, conceput de Ciprian Marinescu, ori

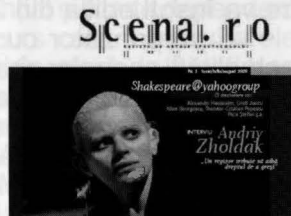
SpectActor, inițiat de Nicolae Coande la Teatrul Național din Craiova, sunt susținute de instituții generos bugetate. Dacă *Drama* și-a încetat apariția în 2008, *ManInFest* a împlinit, în schimb, șapte ani în *print*, timp în care nu și-a trădat nicio clipă profilul atipic și vocația prospectivă. La rândul său, *Teatrul azi* consemnează de peste un deceniu fenomenul teatral național și continuă să-și dezvolte proiectele editoriale.

Acesta este peisajul, nu foarte încurajator, în care o nouă revistă de teatru și-a făcut intrarea în rândul publicațiilor culturale cu pretenții. *Scena.ro*, bilunar consacrat „artelor spectacolului”, va împlini curând un an de existență în cel mai dificil context al presei noastre și într-o perioadă lipsită de strălucire a scenei românești. Fie și pentru acest curaj de kamikaze, se cuvine să stăruim ceva mai mult asupra ei.

Prin numele adoptat, amintind vechea revistă reinventată în deceniul nouă de Dumitru Solomon, *Scena.ro* a iscat din start o controversă. Însă membrii noii redacții, formată în parte din jurnaliști cu experiență – în primul rând, regretata Magdalena Boiangiu, care și-a putut însoți mai tinerii colegi doar până la al treilea număr, apoi Cristina Modreanu, în ipostaza de redactor-șef, și Iulia Popovici, amândouă călitate în pagina de cotidian și săptămânal – nu au părut cătuși de puțin afectați, ci și-au văzut de proiectul lor. Unul merită a împlânta ideea dialogului, chiar cu riscul disputei și al conflictului, în inima vieții noastre teatrale. Din primul editorial aflăm, de pildă, că revista își propune să devină „o platformă de comunicare între practicienii din zona artelor spectacolului”. Urmând modelul practicat după '89 de *Teatrul azi* și apoi de *Scena*, iar mai recent, de *Observatorul cultural* al lui Carmen Mușat, teme de actualitate sunt puse în dezbatere, sunt fixate în anchete și mese rotunde, al căror rost este și acela de a forja o (hiper)conștiință de sine a breslei.

Un prim material de acest fel (rezumând întâlnirea moderată de Magdalena Boiangiu în cadrul Festivalului Național de Teatru 2008) le dă „practicienilor” prilejul să-și spună punctul de vedere cu privire la „starea teatrului românesc”. Reluată după câteva luni, lectura articolului e descurajantă, viața teatrală înfățișându-se, în linii mari, la fel. O singură certitudine: ideea descentralizării a fost abandonată chiar și de cei mai aprigi susținători ai ei. Și o ușoară senzație de învioreare: deschiderea ceva mai mare a teatrelor profesionale către absolenții de regie promițători.

Doriința de a imprima nerv și tensiune discursului critic autohton se face simțită și în modulul teoretic al revistei. În preajma ultimei ediții a Festivalului Național de Teatru, Cristina Modreanu lansa, în colaborare cu Secția Română a AICT, ideea unui colocviu care să evalueze „personalitățile, tendințele, influențele” afirmate în teatrul românesc de-a lungul celor două decenii postdecembriste. O temă obligatoriu de bifat, sincronă cu febra retrospectivelor ce

a cuprins Europa în 2009, la douăzeci de ani de la căderea comunismului. Dar și o invitație de a renunța la „confortul” criticii de întâmpinare pentru a trasa, în sfârșit, harta acestui interval cvasicastrant prin complexitatea lui. Lucrările prezentate pe 7 și 8 noiembrie în subsolul Bibliotecii Cărturești din capitală au impresionat prea puțin ca efort de documentare, contextualizări și interpretări propuse. Anticipând apariția lor într-un volum bilingv, *Scena.ro* publică fragmente din textele socotite, probabil, mai adecvate la temă ori mai solid argumentate (vezi nr. 6). Oltița Cîntec constată că, privit din afară, teatrul românesc rămâne și după 20 de ani „interesant doar pe segmente mici, nefiind încă listat la bursa valorilor internaționale”. Iulia Popovici pariază, predictibil, pe Radu Afrim, creditându-l ca „model exponențial al regizorului-*auteur*”, în timp ce Mihaela Michailov detaliază conceptul de „teatru mobil”, convinsă că „descinderea în comunități poate revitaliza osatura unui teatru comod, închistat, bazat prea mult pe confirmări și mult prea puțin pe risc”. În același context publică și Cristina Modreanu un scurt fragment din teza de doctorat pe care a susținut-o în toamnă sub titlul *Spațiul de joc în teatrul românesc după 1990*. Intervenții temeinice și originale sunt așteptate încă pentru volumul ce va însoți ediția din 2010 a Festivalului Național de Teatru.

E surprinzător cum o revistă făcută de harnici comentatori și observatori ai actualității scenelor noastre acordă un spațiu atât de restrâns cronicii de spectacol. Mai mult, titlurile selectate sunt comentate în general favorabil, astfel încât demersul critic se confundă adesea cu un pur demers promoțional, susținut deopotrivă de critici din redacție (pe lângă cei deja menționați, contează și Eugenia Anca Rotescu, Ionuț Sociu, Ciprian Marinescu) și colaboratori (Mihaela Michailov, Doina Papp, Oltița Cîntec sau Liviu Cristian). Nu e o ciudătenie, ci, din motive ușor de înțeles, însuși principiul care stă la baza discursului editorial al *Scenei.ro*. Să nu uităm că numărul-pilot al revistei a apărut, în noiembrie 2008, sub umbrela Festivalului Național de Teatru și că, deși relansată câteva luni mai târziu (aprilie 2009), ca proiect independent al unui grup de critici, revista a funcționat ca satelit perfect al evenimentului: „Am încercat – scria, în noiembrie 2009, redactorul-șef al revistei și, în egală măsură, director al FNT – să strângem în numărul dedicat celei de-a 19-a ediții a FNT, intervenții despre toate acele spectacole invitate anul acesta și care nu au fost încă discutate în numerele anterioare ale *Scenei.ro*, fiindcă ambiția revistei este aceea de a vorbi, într-un fel sau altul – prin cronici, interviuri, eseuri –, numai despre producțiile și evenimentele teatrale cu adevărat reprezentative pentru teatrul românesc.”

E doar una dintre declarațiile-program care justifică prezența rezumatelor în limba engleză (fiecare articol se bucură de acest regim) ori alegerea pe copertă a unor fotografii din spectacole nu foarte recente, dar, probabil, susceptibile de a intra în atenția programatorilor străini. Și totuși... dacă metabolismul teatrului românesc e de ani buni în suferință, asta nu se datorează, susțin redactorii revistei, exclusiv absenței noastre din circuitul european. Atât în practica scenică, cât și în discursul critic, sunt evidente lipsa curiozității, inapetența pentru experiment și analiză la nivel conceptual, întârzierea cu care recuperăm informațiile și teoriile noi, tonul când ezitant, când arogant cu care abordăm fenomene, tendințe, valori de primă mărime ale peisajului artistic contemporan. De aici și ofensiva lansată de *Scena.ro*, ai cărei croniciari scriu dezinvolt, febril despre premiere, festivaluri, evenimente insolite de ultimă oră văzute la Paris, Londra, New York, Avignon, dar și la Kiev, Wrocław sau Zagreb. E un efort fără de care, insistă Cristina Modreanu în articolele sale, spectacole precum cele create de Castellucci ori recenta trilogie a lui Jan Lauwers, *Sad Face/Happy Face*, nu vor putea fi prezentate niciodată pe scenele noastre fără a provoca stupefacție, căci criticului, nemaivorbind de publicul român, îi lipsesc cu desăvârșire termenii de comparație. Exemplul invocat e receptarea entuziastă, dar

complet sterilă în planul consecințelor (dezbatere, practici, influențe), a spectacolului *Camera Isabellei*, invitat la FNT în 2007. Din păcate, nu întotdeauna cei care formulează astfel de obiecții se dovedesc capabili să răspundă exigențelor proprii. Cu simple fișe descriptive în genul: „Ceea ce leagă cele trei părți ale trilogiei este metoda tip «blending» deja patentată de Lauwers care amestecă spunerea unei povești cu momente de dans și muzică, toate originale, create de echipă special pentru spectatori” (*Scena.ro*, nr. 4) – nu prea ai cum să crezi climatul prielnic unei receptări adecvate, ci eventual să bați, cu multă nerăbdare, pasul pe loc.

Ironia face ca, în *Scena.ro*, intervențiile creatorilor să se dovedească uneori mai interesante decât cele ale cronicarilor. Așa, de pildă, în nr. 6, Alexandru Mihăescu (absolvent al Universității de Teatru și Muzică din Rostock) radiografiază directoratul lui Frank Castorf la Volksbühne Berlin (fragment din disertația de masterat pe care actorul-regizor a susținut-o la UNATC în 2006) – o privire neobișnuit de matură asupra scenei germane din primul deceniu postreunificare. Interesant e și raportul grecului Alexandros Efklidis, inspirat de experiența sa ca spectator al FNT 2009, punctând diferența dintre realitățile scenice de la nord și sud de Balcani, căci, scrie profesorul-regizor, „teatrul grec este în același timp autoreferențial și foarte dependent de noile tendințe din Europa Centrală, sclerosat de un discurs care exaltă marele trecut antic și marcat cu disperare de nevoia unui rol social în afară de funcția sa estetică.” Tot despre teatrul lumii scriu, mai mult sau mai puțin tolerant, la rubrica *Voice over*, regizori cu bună practică de spectatori, așa cum sunt Theodor-Cristian Popescu sau Radu Afrim. Nu întotdeauna, după cum se vede chiar în *Scena.ro*, decalajul este irecuperabil: Saviana Stănescu amintește, în corespondențele sale new-yorkeze, primirea făcută de americani *Ivanov*-ului de la „Katona József”, prezentat la Lincoln Center după ce fusese deja aplaudat de spectatorii români, cu ocazia Festivalului European organizat de Teatrul „Bulandra”.

Dacă interviurile cu Richard Schechner (revendicând, de exemplu, paternitatea formulei lansate de Hans-Thies Lehmann, „teatru postdramatic”) sau Delphine Cottu (fostă actriță la Théâtre du Soleil, vorbind despre spectacolul *Les Éphémères* și despre teama de a se lansa într-o carieră pe cont propriu, fără Ariane Mnouchkine) pot fi citate la capitolul sincronizări, punctele de vedere ale unor tineri creatori români care au lucrat cu un oarecare succes peste hotare sunt tonice prin lipsa de complexe și prin încrederea de sine, adevărate insule de normalitate. Anamaria Marinca, protagonistă unui laudat *Psychosis 4:48* (Young Vic Londra, regia Christian Benedetti), susține: „Nu suntem excentrici, nici absenți din peisajul teatral londonez” (nr. 4); Alexandra Badea mărturisește că și-a găsit echilibrul în acest „*aller-retour* între România și Franța” pe care îl practică în ultimii ani (nr. 5), în timp ce Bogdan Georgescu relatează fără pic de acreală epuizantele asalturi date de *tangaProject* asupra unor instituții publice pentru proiectele inițiate de Ofensiva Generozității. Cu o luciditate și o atitudine de *fairplay* rar întâlnite în mediul nostru teatral, tânărul regizor conchide: „Toate anecdotele de tip doamna-de-la-educational, această agenție cu un acronim imposibil, comisia din primărie sunt amuzante și pot fi depășite, însă o problemă mult mai gravă este lipsa de solidaritate dintre oamenii din aceeași barcă, disperarea că frânghia nu ne va ține pe toți și teama îngrozitoare însoțită că dispari urgent dacă nu lovești în stânga și-n dreapta să-ți faci loc – teamă alimentată de lipsa finanțărilor multianuale, deci imposibilitatea implementării unui proiect pe termen lung.” (nr. 3).

Un câștig evident sunt pentru *Scena.ro* rubricile deținute de Mirela Patureau („Ninsorile de altădată”, refăcând documentar-eseistic punți uitate între teatrul românesc și cel francez) ori de dramaturgii Alina Nelega („Reacții adverse”) și Andrés Visky („Cercul de cretă”). Echilibrat, rafinat, un înțelept stăpânindu-și cu greu zâmbetul ironic din colțul gurii, Andrés Visky găsește pretutindeni prilejuri de a-și interoga

propria artă și o face scăpărător. Sobră și exigentă cum o știm, Alina Nelega demonstrează clișee, ifose și locuri comune secretate când de „binecunoscutul nostru autism cultural”, când de „binecunoscutul nostru mimetism cultural” (nr. 4).

Totuși, inițiativa cea mai consistentă din 2009 rămâne dosarul polonez realizat sub semnul „Anului Grotowski” în colaborare cu Institutul Polonez, condus de Jarosław Godun (nr. 4, septembrie–octombrie). Amintesc doar articolele semnate de Dariusz Kosinski („Ce mai rămâne după Grotowski?”), George Banu (despre „teatrul ca o rană vie” al lui Krzysztof Warlikowski) și Vlad Massaci (primele impresii culese dintr-o călătorie la Varșovia și Poznań). De maxim interes e însă studiul de arheologie teatrală dezvoltat în câteva episoade (nr. 4, 5, 6) sub titlul *Paradoxul polonez*. Chiar pentru cel ce predă de ani buni poeticile teatrale ale lui Kantor sau Grotowski, mărturisește autoarea lui, Anca Măniuțiu, Polonia poate rămâne „un teritoriu misterios și enigmatic”, aproape neverosimil prin atașamentul său față de trecut și „memoria națională”, prin angajamentul civic și creativitatea fără egal a artiștilor săi. În 2008, călătorind la fața locului, la invitația Institutului Polonez din București, Anca Măniuțiu are revelația mecanismului prin care un popor condamnat în atâtea rânduri la extincție a reușit să supraviețuiască în cultură și istorie: „există, fără îndoială, o traumă originară, convertită subliminal în motiv de mândrie”. Întoarsă acasă, ea descoperă în colecția destul de restrânsă a lunarului bilingv *Le Théâtre en Pologne* (pe care o deține în arhiva personală) un material documentar impresionant, acoperind intervalul 1980–1982, când, după cum bine se știe, începea, sub presiunea Solidarność, agonia regimului comunist. Anca Măniuțiu evocă experiențe legendare, dar puțin cunoscute, ale teatrului polonez, ca „fenomenul Gardzienice”, centrul de cercetare cu vocație comunitar-antropologică fondat de Włodzimierz Staniewski în 1978 (continuând să existe și astăzi ca teatru subvenționat). Și reușește aceasta grație unei reviste exemplare, care deși apărea în plin regim totalitar, nu concepea să eludeze contextul istoric, politic, social din analiza mișcării teatrale.

Studiul Ancăi Măniuțiu e relevant și pentru o direcție de cercetare aproape absentă din publicistica noastră de specialitate. În condițiile în care, din motive lesne de (auto)motivare și de pregătire, „noua forță critică” se lasă așteptată (concursul fără urmări lansat de *Scena.ro* e și el o probă în acest sens), ideea de actualitate ar merita sacrificată acolo unde ea nu poate fi servită la standarde profesionale, în favoarea altor direcții vitale pentru teatrul autohton. E vorba de ceea ce Anca Măniuțiu numește: „prospecția semnelor, a noilor tendințe, o tendință recuperativă și o tendință analitică”. Cel puțin aceasta e alternativa pe care ea o sugerează la întâlnirea-dezbatere care a marcat lansarea numărului 5 al *Scenei.ro* în cadrul FNT 2009.

După un an de construcție, cititorul s-ar putea întreba pe bună dreptate: cum a influențat *Scena.ro* peisajul publicisticii noastre ori reflecția asupra actului teatral? A reușit revista să devină, cum pretinde Cristina Modreanu chiar la al doilea număr, „mai mult decât un produs editorial: o mișcare, o inițiativă independentă”? Și care va fi viitorul ei odată cu expirarea mandatului deținut de redactorul-șef la direcția FNT? Până una-alta, cu certitudine se poate spune doar că, de la prima apariție, revista a încercat să iasă din micul cerc al specialiștilor nu doar prin difuzarea în librării cu prestigiu din țară, ci și îmbrăcând conținutul editorial într-un ambalaj mai comercial, „occidental”. Cu un proiect grafic îndrăzneț sub raport cromatic (Antal Szilard), dar uneori sacrificând de dragul paginii aerisite, fluența relației fotografie–text, *Scena.ro* are poate un singur neajuns major: corpul de literă meschin cu care sunt publicate articolele și care pune uneori la încercare răbdarea celui mai binevoitor cititor¹.

¹ Nu demult lansat, *Artechinul* Naționalului din Iași – serie nouă arată ca orice publicație tipărită, dar nu poate fi foliat decât online, pe pagina de web www.teatrulnationaliasi.ro.